



TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR



"DXSH ASOSIDA TA'LIM VA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH: XORIJIY TAJRIBA VA O'ZBEKISTON ISTIQBOLLARI"

Ne'matov Asadbek akbar o'g'li
Qarshi Davlat Texnika Universiteti
Iqtisodiyot va boshqaruv fakulteti talabasi
+998906087929

Annotatsiya. Ushbu maqolada davlat-xususiy sherikchilik (DXSH) mexanizmlarining ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarini modernizatsiya qilishdagi o'rni tahlil qilinadi. Jahon tajribasida, xususan, Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya va Singapurda DXSH asosida ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishning muvaffaqiyatli modellari o'rganilgan. Maqolada ushbu tajribalar O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari, ta'lim va tibbiyot sohalarida investitsiya jalb qilish mexanizmlari, hamda xususiy sektor ishtirokini kengaytirishning huquqiy va iqtisodiy asoslari yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, DXSH modeli ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish, budget yukini kamaytirish va innovatsion boshqaruv tizimini joriy etishda samarali vosita sifatida ko'riladi. Shuningdek, maqolada O'zbekistonda DXSH asosida ta'lim va sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirishning istiqbollari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari surilgan. Bugungi kunda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik har qanday mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Xususan, davlat-xususiy sherikchilik (DXSH) mexanizmlari ta'lim hamda sog'liqni saqlash kabi ijtimoiy sohalarni modernizatsiya qilish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va xizmatlar sifatini oshirishda muhim vosita sifatida e'tirof etilmoqda. Jahon tajribasidan ma'lumki, rivojlangan mamlakatlarda DXSH modeli orqali nafaqat infratuzilma ob'yektlari quriladi, balki zamonaviy boshqaruv tizimlari joriy etilib, innovatsion yondashuvlar keng qo'llaniladi.

Kalit so'zlar. Davlat-xususiy sherikchilik, ta'lim tizimi, sog'liqni saqlash, xorijiy tajriba, investitsiya, ijtimoiy infratuzilma, barqaror rivojlanish

Kirish. Bugungi kunda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik har qanday mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Xususan, davlat-xususiy sherikchilik (DXSH) mexanizmlari ta'lim hamda sog'liqni saqlash kabi ijtimoiy sohalarni modernizatsiya qilish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va xizmatlar sifatini oshirishda muhim vosita sifatida e'tirof etilmoqda. Jahon tajribasidan ma'lumki, rivojlangan mamlakatlarda DXSH modeli orqali nafaqat infratuzilma ob'yektlari quriladi, balki zamonaviy boshqaruv tizimlari joriy etilib, innovatsion yondashuvlar keng qo'llaniladi.



TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR



O'zbekistonda ham so'nggi yillarda ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarini tubdan isloh qilish jarayonida DXSH mexanizmlaridan foydalanish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Prezident farmonlari va hukumat qarorlari asosida ushbu yo'nalishda qator huquqiy va institutsional asoslar yaratildi. Natijada, xususiy sektorning ijtimoiy sohalarga investitsiya kiritishiga keng imkoniyatlar ochilmoqda.

Biroq, mazkur sohalarda DXSH loyihalarini samarali joriy etish uchun xorijiy mamlakatlar tajribasini chuqur o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish zarur. Chunki, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlari bevosita inson kapitalini shakllantirish bilan bog'liq bo'lib, ularning raqobatbardoshligini oshirish O'zbekistonning innovatsion iqtisodiyot sari yo'lidagi asosiy omillardandir.

Shu boisdan ushbu maqolada DXSH mexanizmlarining ta'lim va sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilishdagi roli, xorijiy mamlakatlar tajribasi hamda O'zbekiston uchun istiqbolli yo'nalishlar tahlil qilinadi.

Asosiy qism. 2024–2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim muassasalarida favqulodda vaziyatlarning oldini olish va xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha davlat siyosati doirasida tizimli va izchil ishlar amalga oshirildi. Mazkur yillarda Respublika bo'ylab joylashgan barcha oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, mavjud xavfsizlik infratuzilmasini yangilash, texnik vositalarni zamonaviylashtirish hamda xodimlar va talabalarni favqulodda vaziyatlarga tayyorlashga qaratilgan ko'plab muhim chora-tadbirlar o'tkazildi.

Davlat-xususiy sherikchilik (DXSH) bugungi kunda global iqtisodiyotda davlat siyosatining strategik mexanizmlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu model orqali davlat va xususiy sektor o'rtasida o'zaro manfaatli hamkorlik yo'lga qo'yilib, ijtimoiy sohalarda investitsion muhitni yaxshilash, xizmatlar sifati va samaradorligini oshirish imkoniyati yaratiladi. Ayniqsa, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarida DXSH modeli davlat mablag'lari yetarli bo'lmagan sharoitda qo'shimcha resurslarni jalb etish, infratuzilmani rivojlantirish hamda inson kapitalini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Rivojlangan mamlakatlar amaliyoti shuni ko'rsatadiki, DXSH modeli ijtimoiy sohalarda samarali boshqaruv va barqaror moliyalashtirish tizimini yaratish imkonini beradi. Masalan, **Buyuk Britaniya**da "Private Finance Initiative (PFI)" dasturi asosida sog'liqni saqlash va ta'lim muassasalarini qurish hamda ularni boshqarishda xususiy sektor faol ishtirok etadi. Ushbu tizimning afzalligi shundaki, davlat strategik nazoratni saqlab qolgan holda, xususiy sheriklarga xizmat ko'rsatish jarayonida innovatsion yechimlar joriy etish imkonini beradi. Natijada, sog'liqni saqlash muassasalarida texnologik yangilanishlar tez amalga oshadi, xizmat sifati esa sezilarli darajada oshadi.

Janubiy Koreya tajribasi esa DXSHning raqamli transformatsiya jarayonlari bilan integratsiyasiga asoslanadi. U yerda ta'lim tizimi doirasida davlat raqamli ta'lim platformalarini yaratishda xususiy IT-kompaniyalar bilan hamkorlik qiladi. Bu orqali o'quv jarayoniga zamonaviy elektron resurslar, masofaviy ta'lim texnologiyalari va sun'iy intellekt tizimlari tatbiq etilmoqda. Sog'liqni saqlashda esa "Smart Hospital PPP" loyiholari



doirasida davlat kasalxonalari tibbiy axborot tizimlarini yangilash va elektron sog'liqni saqlash xizmatlarini kengaytirishda xususiy sektor resurslaridan foydalanadi.

Singapur modeli DXSH'ning ijtimoiy samaradorlik jihatidan yetuk namunasi. Bu mamlakatda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik faqat infratuzilma qurilishida emas, balki xizmat ko'rsatishning sifatini monitoring qilish va baholashda ham amalga oshiriladi. Masalan, sog'liqni saqlash sohasida "Health Promotion Board" davlat tashkiloti bilan birgalikda xususiy tibbiyot markazlari sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish bo'yicha dasturlarni amalga oshiradi. Shu tariqa, davlat va biznes hamkorligi ijtimoiy mas'uliyat tamoyillariga asoslanadi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda DXSH mexanizmlarini ijtimoiy sohalarga tatbiq etish bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2019-yilda "Davlat-xususiy sherikchilik to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi mazkur yo'nalishda huquqiy poydevor yaratdi. Hozirda Ta'lim vazirligi, Sog'liqni saqlash vazirligi va Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi bilan hamkorlikda bir qator DXSH loyihalari amalga oshirilmoqda.

Ta'lim sohasida xususiy oliy o'quv yurtlari va maktablarning tashkil etilishi, ularning faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining yaratilishi muhim natija bo'ldi. Masalan, Toshkent shahridagi xalqaro universitetlar, "Cambridge International University" va "Yeoju Technical Institute in Tashkent" singari muassasalar davlat bilan hamkorlikda faoliyat yuritib, zamonaviy ta'lim dasturlarini joriy etmoqda. Bu tajriba nafaqat o'quv jarayonining sifatini oshirish, balki ta'lim sohasiga xorijiy investitsiyalarni jalb etish imkonini ham kengaytirmoqda.

Sog'liqni saqlash tizimida esa DXSH loyihalari orqali yangi tibbiyot markazlari qurish, mavjud klinikalarda zamonaviy uskunalar o'rnatish va xususiy tibbiy xizmatlar tarmog'ini kengaytirish ishlari olib borilmoqda. Masalan, "Tibbiyot klasterlari" konsepsiyasi doirasida Toshkent, Samarqand va Farg'ona viloyatlarida davlat-xususiy sheriklik asosida ko'p tarmoqli tibbiyot markazlari barpo etilmoqda. Bu esa sog'liqni saqlash tizimida texnologik modernizatsiya, kadrlar salohiyatini oshirish va tibbiy xizmatlar sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, O'zbekiston uchun xorijiy tajribalarni to'liq moslashtirish jarayonida ayrim cheklovlar ham mavjud. Jumladan, DXSH loyihalarining iqtisodiy xavflarini baholash, uzoq muddatli moliyaviy kafolatlarni ta'minlash hamda xizmatlar sifatining barqarorligini nazorat qilish mexanizmlari hali to'liq shakllanmagan. Shu sababli, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kengaytirish, xususiy sektor ishtirokchilari uchun soliq imtiyozlari va huquqiy kafolatlarni kuchaytirish zarur.

Xulosa va takliflar

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlat-xususiy sherikchilik (DXSH) mexanizmlari ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarini modernizatsiya qilishda muhim strategik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Xorijiy mamlakatlar tajribasi, xususan Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya va Singapur amaliyoti, DXSH orqali ijtimoiy infratuzilmani



TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR



samarali boshqarish, resurslardan oqilona foydalanish va xizmatlar sifatini oshirish imkonini berishini tasdiqlaydi.

O'zbekistonda esa so'nggi yillarda DXSH sohasida barqaror huquqiy asoslar yaratilgan, ijtimoiy sohalarga xususiy investitsiyalarni jalb etish jarayoni faollashgan. Ayniqsa, ta'lim tizimida xalqaro universitetlar va xususiy maktablarning tashkil etilishi, sog'liqni saqlash sohasida esa ko'p tarmoqli tibbiyot markazlari va klinikalarning DXSH asosida barpo etilishi bu yo'nalishning amaliy natijalarini namoyon etmoqda.

Shu bilan birga, mavjud tajriba shuni ko'rsatadiki, DXSH loyihalarining samaradorligi faqat huquqiy-me'yoriy asoslar bilan emas, balki ularni puxta iqtisodiy tahlil, professional boshqaruv va monitoring mexanizmlari bilan qo'llab-quvvatlashga bog'liq. Uzoq muddatli sheriklik shartnomalarida xususiy sektor uchun moliyaviy xavflarni kamaytirish, davlat tomonidan kafolatlar tizimini yanada takomillashtirish zarur.

DXSH modeli orqali ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarida modernizatsiya jarayonlarini chuqurlashtirish — bu faqat infratuzilmani yangilash emas, balki inson kapitalini rivojlantirish, innovatsion fikrlashni shakllantirish va raqamli iqtisodiyot talablariga mos kadrlar tayyorlash yo'lida muhim qadamlardan biridir. Shu bois, ushbu yo'nalishda xorijiy tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish, mahalliy mutaxassislarning kompetensiyasini oshirish va DXSH loyihalarini boshqarishning zamonaviy metodologiyalarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi

Takliflar

Normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish: DXSH to'g'risidagi qonun hujjatlarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida alohida yo'riqnomalar ishlab chiqish zarur.

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash: DXSH loyihalarini moliyalashtirishda xalqaro moliyaviy institutlar, xususiy banklar va investitsiya fondlarini faol jalb etish mexanizmlarini yaratish lozim.

Loyihalarni tanlash va monitoring tizimini kuchaytirish: DXSH loyihalari tanlovini shaffof va raqobatbardosh asosda tashkil etish, ularning amalga oshirili sh jarayonini doimiy ravishda baholab borish kerak.

Kadrlar salohiyatini rivojlantirish: DXSH sohasida mutaxassislarni tayyorlash, xalqaro treninglar va malaka oshirish dasturlarini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq.

Innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish: Ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida raqamli boshqaruv tizimlarini rivojlantirish, sun'iy intellekt va smart texnologiyalar asosida xizmat ko'rsatish sifatini oshirish lozim.

Hududiy muvozanatni ta'minlash: DXSH loyihalarini faqat poytaxt emas, balki viloyatlar va qishloq hududlarida ham amalga oshirish orqali ijtimoiy xizmatlarning hududiy tengligini ta'minlash zarur.

Xususiy sektor uchun rag'batlantiruvchi shartlar yaratish: Soliq imtiyozlari, subsidiyalar va kafolatli daromad tizimlarini joriy etish orqali investorlar ishtirokini kengaytirish mumkin.



Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019-yil 20-mart). *“Davlat-xususiy sherikchilik to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni № ZRU–537.* – T.: Lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2020-yil 8-aprel). *“O'zbekiston Respublikasida davlat-xususiy sherikchilikni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”.* – T.: Prezident.uz.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori. (2021-yil 15-iyun). *“Sog'liqni saqlash tizimida davlat-xususiy sherikchilik mexanizmlarini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida”.* – T.: Lex.uz.
4. Asian Development Bank (ADB). (2021). *Public–Private Partnership Monitor: Uzbekistan, Second Edition.* – Manila: ADB.
5. World Bank Group. (2020). *Public–Private Partnerships in Health: Case Studies from Asia and Europe.* – Washington, DC: World Bank Publications.
6. OECD. (2021). *Strengthening the Governance of Public–Private Partnerships for Infrastructure in Emerging Economies.* – Paris: OECD Publishing.
7. European Investment Bank. (2019). *Public-Private Partnerships in the Education Sector: Lessons from Global Experience.* – Luxembourg.
8. Hodge, G. A., Greve, C. (2018). *The Logic of Public–Private Partnerships: The Enduring Interdependency of Politics and Markets.* – Public Management Review, Vol. 20, No. 7, pp. 975–994.
9. Yescombe, E. R. (2017). *Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance.* – London: Elsevier.
10. Davlat-xususiy sherikchilik agentligi rasmiy veb-sayti: <https://ppp.mift.uz> (murojaat qilingan sana: 2025-yil 27-oktabr).
11. Sog'liqni saqlash vazirligi rasmiy sayti: <https://ssv.uz>. – Ma'lumotlar DXSH loyihalari bo'yicha hisobotlardan olindi.
12. Ta'lim vazirligi. (2024). *Ta'lim sohasida davlat-xususiy sherikchilik asosida amalga oshirilayotgan loyihalar to'g'risida axborot byulleteni.* – T.: TDPU nashriyoti.